

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / SENTABR /
9-SON, I-QISM**

Google
scholar

RePEc
RESEARCH PAPERS
IN ECONOMICS

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, oktabr.
I-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

SUN'IIY INTELLEKTGA ASOSLANGAN INSON RESURLARINI BOSHQARISHNING XODIMLAR SAMARADORLIGIGA TA'SIRI: SUN'IIY INTELLEKTGA ISHONCHNING VOSITACHILIK ROLI.....	30
Nazirjonova Marziaxon Xamidulla qizi	
DAVLAT XARIDI KONSEPSIYASI VA MAMLAKATDA XARIDLAR TARKIBINING TRANSFORMATSIYASI.....	36
Axmedjanov Sardorbek	
DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RESURLAR SAMARADORLIGINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	41
Aipova Iroda Ikramovna	
BUDJET XARAJATLARI SAMARADORLIGINI BOSHQARISH IQTISODIY RIVOJLANISH OMILI SIFATIDA (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA).....	45
Normo'minov Sardorbek Normo'min o'g'li	
O'ZBEKISTONDA KICHIK TADBIRKORLIKNING TARMOQ VA HUDUDIIY TARKIBIDAGI O'ZGARISHLAR.....	50
Xaitova Rushana O'ktamovna	
O'ZBEKISTONDA MOLIYAVIIY XIZMATLAR BOZORINING HUDUDIIY RIVOJLANISHI VA UNING IQTISODIY O'SISHDAGI ROLI.....	54
Ibragimova Saule Orinbaevna	
MINTAQAVIIY IQTISODIY RIVOJLANISHNI RAQAMLI MONITORING QILISH INDIKATORLARINI TANLASH VA VAZNLASHNING KO'P MEZONLI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	59
Qozaqova Munajat Sharifjanovna	
BOSHQARUV HISOBOTI SHAKLLARI, KO'RSATKICHLARI VA REGISTRARINI MODELLASHTIRISH.....	67
Eshniyazova Yulduz Yuldashbayevna	
O'ZBEKISTON BANK SEKTORINING RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	71
Kanan Aliyev	
TIJORAT BANKLARIDA LIKVIDLIK SIYOSATINI OPTIMALLASHTIRISH: BASEL III DOIRASIDA RISKLARNI KAMAYTIRISH MEKANIZMI.....	77
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
BUDJET TASHKILOTLARI FAOLIYATI XUSUSIYATLARINING HISOB SIYOSATI MAZMUNIGA TA'SIRINI BAHOLASH.....	84
Xabilov Djaxongir Hakimovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOLIQ ORGANLARIDA AGILE MENEJMENTNI JORIY ETISH TAYYORGARLIGINING TASHKILIIY, MADANIY VA BOSHQARUV KO'RSATKICHLARI TAHLILI.....	88
Sayfiyev Jasur Ravshanovich	
ПУТИ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ТУРИСТСКОГО ПРОДУКТА В УЗБЕКИСТАНЕ.....	97
Абдукадырова Халида Абдухамедовна	
Юлдашева Мухаббатхон Расулхоновна	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI KREDITLASH AMALIYOTIDA XORIJ TA'JIRIBASI.....	101
Xasanova Lola Mamasharifovna	
O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING RAQAMLI EKOTIZIM MODELINI TAKOMILLASHTIRISH.....	106
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	

BARQAROR IQTISODIY O'SISH OMILLARI: O'ZBEKISTON TAJRIBASI VA OCHIQ MA'LUMOTLAR TAHLILI	115
Yuldoshev Sherzod Yusup o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VILOYATLARI BO'YICHA AHOLI JON BOSHIGA SANOAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQARISH HAJMINI O'SISH SUR'ATLARINI TAHLILI.....	121
Madraximova G.R.	
Mansurova M.Y.	
FOYDA SOLIG'I BO'YICHA TUSHUMLARNI PROGNOZ QILISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH: MAVSUMIYLIK VA PROGNOZ XATOLARINING EMPIRIK TAHLILI.....	125
Zoxidov Shaxzod Shavkat o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA OSHIRISH MEXANIZMLARI	130
Djumaniyazov Ikram Karimbayevich	
ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ НА ФИНАНСОВУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	138
Убайдуллаева Мафтунахон Акмалхон кизи	
ОЦЕНКА РЕГИОНАЛЬНЫХ ДИСПРОПОРЦИЙ КАДРОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СИСТЕМЫ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ УЗБЕКИСТАНА И НАПРАВЛЕНИЯ ИХ СОКРАЩЕНИЯ.....	143
Ходжаева Шахзодахон Дилшодхужаевна	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA HUDUDIY BOSHQARUVNING INSTITUTIONAL MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	150
G'affarov Husayn Aliyar o'g'li	
TURIZMNING BARQAROR RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH.....	157
Xolboyev Shaxriyor Abdullayevich	
TURIZM SOHASIDA AMALIY TA'LIM VA ISH BERUVCHILAR BILAN HAMKORLIK MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	163
Xo'jaqulov Bobur Rustam o'g'li	
RESURS TEJAMKOR TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA SANOAT KORXONALARINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH	169
Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna	
TA'LIM INFRATUZILMASI, XIZMAT KO'RSATISH SIFATI VA ULARNING RAQOBATBARDOSHLIKKA TA'SIRI TAHLILI	175
Zulxaynarov Samandar Ravshan o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MARKAZLASHTIRILGAN KAPITAL QO'YILMALAR HISOBIGA QURILISH OBYEKTLARINI MOLIALASHTIRISHNING ZAMONAVIY HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	181
Bozorov Bobur Haqberdiyevich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA INVESTITSION FAOLLIKNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: HUDUDIY MAKROIQTISODIY TAHLIL	188
Sagieva Moldir Orazbay qizi	
TEMIR YO'L KORXONALARI IQTISODIY BARQARORLIGINING TO'RT O'LCHOVLI KONSEPSIYASI.....	193
Usmonov Shermuhammad Xaydar o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA BOSHQARUV KONSALTINGI JAHON TAJRIBASI.....	200
Ermamatova Shohsanam Ermamat qizi	
O'ZBEKISTON G'AZNACHILIK TO'LOVLARIDA RISKLARNI SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA ANIQLASH IMKONIYATLARI	207
A. Kurbanov	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE-BASED TOOLS AND ENGLISH LANGUAGE PROFICIENCY AMONG UNIVERSITY STUDENTS IN UZBEKISTAN: A PRISMA-GUIDED SYSTEMATIC REVIEW	213
Guljakhon Ermatova	

TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISHNING NAZARIY ASOSLARI VA QIYMAT ZANJIRIGA YO'NALTIRILGAN TASHKILY-IQTISODIY MEXANIZMI.....	219
Abdurahmanova Feruza Nusratovna	
RESEARCH AND DEVELOPMENT OF COTTON CELLULOSE PRODUCTION TECHNOLOGY.....	225
Mirsaidova Komila	
Eganberdiev Elmurod	
Kholikova Sevara	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI MOLİYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH: ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	230
Allamuratova Perida Maxsetbaevna	
АКТУАЛЬНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ДЛЯ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ	236
Нурымбетов Тимур Узакбергенович	
OLIY TA'LIMNING RAQAMLI ARXITEKTURASI: IQTISODIY MODELLARDA BIG DATA VA SUN'IY INTELLEKT ALGORITMLARI	242
O'Imasxo'jayev Zoirxo'ja Abbos o'g'li	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA HUDUDIIY INVESTITSIIYA SIYOSATIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNING INSTITUTIONAL VA IQTISODIY TAHLILI.....	247
Sultanov Anvar Abdullaevich	
МАКРОПРУДЕНЦИАЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КРЕДИТНОГО РЫНКА	253
Жуматова Дилфуза Балтабаевна	
TIJORAT BANKLARIDA HISOB SIYOSATI VA UNI MHXS BILAN UYG'UNLASHTIRISH ZARURIYATI.....	258
Bayjanov Sarsengaliy Xalmuratovich	
BIZNES JARAYONLAR AUDITI OPERATSION AUDITNING ZAMONAVIY SHAKLI SIFATIDA	263
Utegenova Sarbinaz Turdimuratovna	
QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQUARISH KORXONALARIDA KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGINI INTEGRAL INDEKS ASOSIDA BAHOLASH	272
Masharipova Sevara	
QURILISH SANOATI KORXONALARIDA EKOLOGIK BOSHQARUV SAMARADORLIGINI BAHOLASH USHLBLARI VA XORIJIY TAJRIBA	278
Azimov Feruz Akbarovich	
QURILISHDA SIFATNI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI KOMPLEKS BAHOLASH USHLBIYOTI.....	283
Komilov Feruz Qilich o'g'li	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA INNOVATSION BOSHQARUV MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	289
Ubaydulloyeva Umida Otamurod qizi	
ISLAMIC FINANCE DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN: A COMPARATIVE BENCHMARK STUDY WITH LESSONS FROM MALAYSIA.....	296
Komilova Gulbadanbegim	
BAXMAL TUMANINING TABIIY-GEOGRAFIK, IQTISODIY VA IJTIMOIIY SALOHIIYATI	302
Misirxonov Xabibxon Iskandar o'g'li	
THE GREEN ECONOMY IS THE MAIN GLOBAL TREND OF THE NEW DECADE	310
Abdullaev Muzaffar Abdujabbarovich	
Karieva Gulnora Abdullaevna	
Isroilova Yulduzxon Rasuljonovna	
O'ZBEKISTONDA TURIZMNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISH TENDENSIYALARI: SAMARQAND VILOYATI TURIZM MAJMUASI MISOLIDA	315
Umirova Dilnoza Safarovna	
KADRLAR TANQISLIGI SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINI STRATEGIK BOSHQARISH.....	322
Tuxliyev Baxtiyor Maxmaziyyevich	

XUSUSIY KORXONALARDA BOSHQARUV QARORLARINI QABUL QILISH SAMARADORLIGIGA SUN'YI INTELLEKTGA ASOSLANGAN MEXANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING TA'SIRI.....	328
Sobirova Munavvarxon Qaxramonjonovna	
ПОСЛЕУБОРОЧНЫЕ ПОТЕРИ ПЛОДОВ В УЗБЕКИСТАНЕ: КОЛИЧЕСТВЕННАЯ И ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА.....	336
Пак Тимур Анатольевич	
Муратов Абдулазиз Уктамович	
BANK TIZIMIDA TAVAKKALCHILIKNI BOSHQARISHNING XALQARO TAJRIBASI.....	344
Narmuradov Farrux Ziyadullayevich	
PEDAGOGIKA OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA SIRTQI TA'LIM JARAYONLARINI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH IJTIMOIIY-PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.....	348
Tashnazarov Rustam	
DAVLAT IJTIMOIIY SOHA MUASSASALARINING MOLIYAVIY RESURSLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	352
Hasanov To'liqin Axmatovich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАЛЬНОГО ПОДХОДА.....	358
Жуманов Азизбек Исакбой оглы	
O'ZBEKISTON TO'QIMACHILIK EKSPORTINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA BOZORLAR DINAMIKASI.....	365
Abduraxmonov Shuxrat Oybekovich	
ELEKTR TARMOQLARI KORXONALARIDA INTEGRATSIYALASHGAN AKTIV REYESTRI: MOLIYAVIY VA BARQARORLIK AXBOROTINING BOG'LANGANLIGINI TA'MINLASH METODIKASI.....	371
Mardanov Muzaffar Xolboyevich	
TIBBIY XIZMAT KO'RSATISH JARAYONLARIGA OID XARAJATLAR TARKIBINING XUSUSIYATLARI.....	379
Shamsikulova Moxina Bonu Furkatovna	
BANK VA NOBANK MOLIYA INSTITUTLARINI BEVOSITA SOLIQQA TORTISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	384
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
TIJORAT BANKLARIDA XIZMATLAR SIFATINI YAXSHILASHDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISH BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR.....	390
Isroilova Sitorabonu Qodirjon qizi	
ASSESSMENT OF MARKETING COMMUNICATIONS AND CUSTOMER RELATIONSHIP PRACTICES IN INSURANCE COMPANIES: CHANNEL RESPONSIVENESS, THE LIMIT OF CONTACT AND WHAT RECOVERY REPAIRS.....	396
Ibragimova Maftunakhon Shukhratjon kizi	
IQTISODIY SUDLARDA NIZOLARNI SUDGACHA HAL QILISHNING PROTSESSUAL-HUQUQIY MEXANIZMLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	
Ungarov Akram Botirqul o'g'li	
KICHIK BIZNESNI KREDITLASHDA KREDIT RISKLARINI BAHOLASH VA BOSHQARISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH.....	409
O'taganov Farrux Nurmamatovich	
"SANOAT MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISHNI HUDUDIIY RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA)".....	416
Samandarov Jaloliddin Melixurozovich	
OLIY O'QUV YURTLARIDA BYUDJETLASHTIRISH MASALALARI.....	423
B.Yu. Maxsudov	
I.G'. Isroilov	

TIJORAT BANKLARIDA PLASTIK KARTALAR ORQALI XIZMAT KO'RSATISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	429
Valiyev Doniyor Baxtiyor o'g'li	

TIJORAT BANKLARIDA PLASTIK KARTALAR ORQALI XIZMAT KO'RSATISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

Valiyev Doniyor Baxtiyor o'g'li
Toshkent xalqaro universiteti tadqiqotchisi
ORCID: 0009-0008-5362-8738

Annotatsiya: Maqolada tijorat banklarida plastik kartalar orqali xizmat ko'rsatish tizimini takomillashtirish masalalari tadqiq etilgan. Markaziy bankning 2023–2026-yillar statistikasi asosida kartalar emissiyasi, ekvayring infratuzilmasi va terminal aylanmasi dinamikasi iqtisodiy, qiyosiy, statistik usullar bilan tahlil qilingan. Kartalarning 47 foizi nafaolligi, to'lovlar tarkibida P2P o'tkazmalar ustunligi va firibgarlik xatarlari asosiy muammo sifatida aniqlangan. Emissiya hajmidan faol foydalanishga o'tishni ta'minlovchi uchta amaliy taklif ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banki, plastik karta, bank kartasi, naqd pulsiz hisob-kitoblar, to'lov tizimi, emissiya, ekvayring, POS-terminal, bankomat, interchange to'lovi, ikki tomonlama bozor, moliyaviy inklyuzivlik, raqamli bank xizmatlari, kontaktsiz to'lov, tokenizatsiya, antifrod, kiberxavfsizlik, Uzcard, Humo, O'zbekiston.

Аннотация: В статье исследовано совершенствование системы обслуживания посредством пластиковых карт в коммерческих банках. На основе статистики Центрального банка за 2023–2026 годы экономическими, сравнительными и статистическими методами проанализирована динамика эмиссии карт, эквайринговой инфраструктуры и оборота терминалов. Основными проблемами определены неактивность 47 процентов карт, преобладание P2P-переводов в платежах и риски мошенничества. Разработаны три практических предложения, обеспечивающие переход от объёма эмиссии к активному использованию.

Ключевые слова: коммерческий банк, пластиковая карта, банковская карта, безналичные расчёты, платёжная система, эмиссия, эквайринг, POS-терминал, банкомат, межбанковская комиссия, двусторонний рынок, финансовая инклюзивность, цифровые банковские услуги, бесконтактный платёж, токенизация, антифрод, кибербезопасность, Uzcard, Humo, Узбекистан.

Abstract: The article examines improving plastic card services in commercial banks. Using Central Bank statistics for 2023–2026, card issuance, acquiring infrastructure and terminal turnover are analysed by economic, comparative and statistical methods. Inactivity of 47 percent of cards, dominance of P2P transfers and fraud risks are identified as key problems. Three practical proposals support moving from issuance volume to active use.

Keywords: commercial bank, plastic card, bank card, cashless payments, payment system, issuance, acquiring, POS terminal, ATM, interchange fee, two-sided market, financial inclusion, digital banking services, contactless payment, tokenization, anti-fraud, cybersecurity, Uzcard, Humo, Uzbekistan.

KIRISH

To'lov kartalari jahon chakana moliya tizimining tayanch infratuzilmasiga aylandi. Nilson Report ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda dunyo bo'yicha kredit, debet va oldindan to'langan kartalar orqali bajarilgan xarid hamda naqd pul operatsiyalarining umumiy hajmi 51,92 trln AQSH dollarini tashkil etgan, kartalar bilan bog'liq firibgarlikdan ko'rilgan zarar esa 33,41 mlrd dollarga teng bo'lgan [1]. Jahon bankining Global Findex 2025 tadqiqotiga ko'ra, dunyo katta yoshli aholisining 79 foizi moliyaviy hisobvaraqqaga ega, savdo nuqtasida yoki onlayn tarzda raqamli to'lovni amalga oshirganlar ulushi esa 2021-yildagi 35 foizdan 2024-yilda 42 foizga ko'tarilgan [2]. Binobarin, global miqyosda ilmiy va amaliy munozara markazi kartaga egalik masalasidan undan foydalanish sifati, xavfsizligi va tannarxi masalasiga ko'chdi.

O'zbekistonda bu jarayon ayniqsa jadal kechmoqda. Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, muomaladagi bank kartalari soni 2023-yil 1-yanvardagi 34,2 mln donadan 2026-yil 1-avgust holatiga 75,7 mln donaga yetdi, ya'ni uch yarim yilda 2,2 baravar oshdi; to'lov terminallari orqali tushum 2024-yildagi 326,7 trln so'mdan 2025-yilda 460,3 trln so'mga ko'paydi [3, 4]. Shu bilan birga, miqdoriy o'sish xizmatlar sifatini yanada rivojlantirish

uchun yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. Markaziy bankning 2025-yil uchun Milliy moliyaviy qamrov indeksi bo'yicha pilot hisob-kitobiga ko'ra, bir nafar katta yoshli fuqaroga o'rtacha 3,2 ta karta to'g'ri keladi, kartalarning esa 53 foizidan so'nggi 12 oyda faol foydalanilgan. To'lov xizmatlaridan amalda foydalanish darajasi 100 ballik shkalada 34 ball bilan baholangan, to'lov operatsiyalarining 69 foizi esa jismoniy shaxslar o'rtasidagi (P2P) o'tkazmalarga to'g'ri kelgan [5]. Naqd pulning umumiy pul massasidagi ulushi 2026-yil 1-aprel holatiga 16,9 foizni tashkil etgan [6].

Masalaning uchinchi jihati xavfsizlikni ta'minlash bilan bog'liq. Ichki ishlar vazirligi ma'lumotiga ko'ra, 2025-yilda mamlakatda qayd etilgan jinoyatlarning 49,6 foizi kiberjinoyatlar hissasiga to'g'ri kelgan, kiberjinoyat turlari soni esa 2021-yildan buyon 18 tadan 64 taga ko'paygan [7]. 2026-yilning birinchi yarmida tijorat banklarining antifrod tizimlari umumiy qiymati 461,9 mlrd so'm bo'lgan 18,1 mln shubhali operatsiyaning oldini olgan [8]. Demak, karta xizmatlarini takomillashtirish bir vaqtning o'zida uchta ustuvor vazifani amalga oshirish imkonini beradi: foydalanish faolligini oshirish, to'lovni qabul qilish infratuzilmasi samaradorligini yuksaltirish va mijoz mablag'lari himoyasini yanada mustahkamlash.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Karta to'lov tizimlarining nazariy asosi Baxter [9] ishidan boshlanadi. U karta operatsiyasini to'rt tomonlama munosabat — karta egasi, emitent bank, savdo korxonasi va ekvayer bank — sifatida talqin qilib, emitent va ekvayer o'rtasidagi interchange to'lovi ikki guruh mijozlar talabini muvozanatlash vositasi ekanini ko'rsatgan. Rochet va Tirole [10, 11] bu g'oyani ikki tomonlama bozorlar nazariyasi darajasiga ko'tarib, platforma narxlarining umumiy darajasidan tashqari, ularning tomonlar o'rtasidagi tuzilishi ham tranzaksiyalar hajmini belgilashini isbotladi.

Mazkur xulosa ushbu tadqiqot uchun tayanch hisoblanadi: kartalar sonini ko'paytirish (bozorning bir tomoni) savdo nuqtalarida qabul qilish rag'batlari (ikkinchi tomon) bilan birga kechmasa, tizim to'liq quvvat bilan ishlamaydi. Evans va Schmalensee [12] karta industriyasi tarixini tahlil qilib, tarmoq samarasi kritik massaga erishilgandan keyingina namoyon bo'lishini, Bolt va Chakravorti [13] esa interchange stavkalarini tartibga solish oqibatlari bozor tuzilishiga bog'liq ekanini ko'rsatgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot tavsifiy-tahliliy dizaynga ega bo'lib, ikkilamchi rasmiy ma'lumotlarga tayanadi. Asosiy empirik baza — Markaziy bankning muomaladagi bank kartalari, o'rnatilgan to'lov terminallari, bankomat va infokiosklar soni hamda terminallar orqali tushum to'g'risidagi oylik statistikasi (2023-yil 1-yanvar — 2026-yil 1-avgust) [3, 4, 27]. Qo'shimcha manbalar sifatida Milliy moliyaviy qamrov indeksi bo'yicha pilot hisob-kitob natijalari, naqd pul muomalasi sharhi, banklarning antifrod tizimlari bo'yicha 2026-yil birinchi yarim yillik ma'lumotlari, Global Findex 2025 bazasi va Nilson Report ko'rsatkichlaridan foydalanildi [1, 2, 5, 6, 8]. Markaziy bank statistikasining bir qismi uni qayta e'lon qilgan axborot nashrlari orqali olindi; har bir raqamning manbasi matnda ko'rsatilgan.

Koeffitsiyentlar usuli yordamida to'rtta nisbiy ko'rsatkich shakllantirildi: bitta terminalga to'g'ri keladigan kartalar soni, bitta bankomat yoki infokioskka to'g'ri keladigan kartalar soni, bitta kartaga to'g'ri keladigan o'rtacha oylik terminal tushumi va bitta terminalga to'g'ri keladigan o'rtacha oylik tushum. So'nggi ikki ko'rsatkich quyidagicha aniqlandi:

$$T_k = T / (K \times m) \quad (1)$$

$$T_p = T / (P \times m) \quad (2)$$

Bu yerda T_k — bitta kartaga to'g'ri keladigan o'rtacha oylik tushum, T_p — bitta terminalga to'g'ri keladigan o'rtacha oylik tushum, T — davr mobaynida terminallar orqali tushum, K — davr oxiridagi muomaladagi kartalar soni, P — davr oxiridagi o'rnatilgan terminallar soni, m — davrdagi oylar soni.

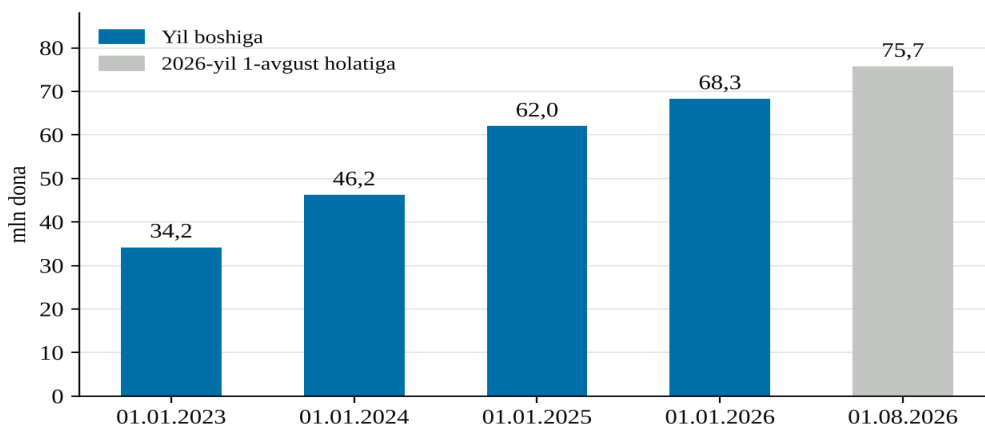
Qiyosiy tahlil ikki kesimda bajarildi: vaqt bo'yicha (2024, 2025-yillar va 2026-yilning yanvar–iyul oylari) hamda makon bo'yicha (O'zbekiston ko'rsatkichlari jahon va past-o'rta daromadli mamlakatlar o'rtacha darajalari bilan). Tarkibiy tahlil yordamida emissiya bozorining konsentratsiyasi besh yirik emitentning umumiy ulushi (CR5) orqali, antifrod natijalarining banklar kesimidagi notekisligi esa bitta oldi olingan holatga to'g'ri keladigan o'rtacha summa orqali baholandi. Umumlashtirish bosqichida induksiya, deduksiya va tizimli yondashuv qo'llanildi.

Tadqiqotning to'rtta cheklovi bor. Birinchidan, «terminallar orqali tushum» ko'rsatkichi POS va E-POS terminallarni qamraydi, mobil ilovalardagi P2P o'tkazmalarni esa aks ettirmaydi. Ikkinchidan, nisbiy ko'rsatkichlar davr oxiridagi kartalar va terminallar soni bo'yicha hisoblangan, shu sababli ular o'rtacha qoldiq bo'yicha hisobdan biroz past chiqadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Muomaladagi bank kartalari soni 2023–2025-yillarda yiliga oʻrtacha 25,9 foizga oʻsdi, biroq oʻsish surʼati notekis kechdi: 2023-yilda 35,1 foiz, 2024-yilda 34,2 foiz, 2025-yilda esa 10,1 foiz. 2026-yilning yetti oyida kartalar soni yana 10,9 foizga koʻpaydi (1-rasm).

1-rasm. Muomaladagi bank kartalari soni, 2023–2026-yillar¹

Oʻsishning 2025-yildagi sekinlashuvi bozorning rivojlanishida yangi bosqichga oʻtilayotganini koʻrsatadi: katta yoshli aholining 83 foizi allaqachon kartaga ega, bir kishiga 3,2 ta karta toʻgʻri keladi [5]. Bunday sharoitda har bir yangi karta mavjud mijozlarga xizmat koʻrsatish imkoniyatlarini kengaytirish va ularning moliyaviy ehtiyojlarini yanada samarali qondirishga xizmat qiladi. Shu sababli emissiya hajmi bilan bir qatorda, kartalardan faol foydalanish darajasi ham karta xizmatlari rivojini baholashning muhim koʻrsatkichiga aylanmoqda.

Infratuzilmaning ikki tarkibiy qismi oʻziga xos surʼatlarda rivojlandi. Toʻlov terminallari soni 2025-yilda 1,1 foizga oshgan boʻlsa, bankomat va infokiosklar soni 34,0 foizga koʻpaydi. Terminallar orqali tushum esa 2025-yilda 40,9 foizga oʻsdi. 2026-yilning yetti oyidagi tushum 2024-yilning toʻliq yillik hajmidan 18,6 foizga yuqori boʻldi (1-jadval).

1-jadval. Toʻlov infratuzilmasi va terminallar orqali tushum²

Koʻrsatkich	2024-yil (01.01.2025)	2025-yil (01.01.2026)	2026-yil, 7 oy (01.08.2026)
Toʻlov terminallari, ming dona	426,2	430,8	453,5
Bankomat va infokiosklar, ming dona	29,9	40,1	47,0
Terminallar orqali tushum, trln soʻm	326,7	460,3	387,4

Uzoqroq davr tahlili infratuzilma rivojlanishining asosiy yoʻnalishlarini yanada aniq koʻrsatadi. 2022-yil oktabridan 2025-yil oktabrigacha kartalar soni 31,8 mln donadan 63,6 mln donaga, yaʼni ikki baravar oshgan, terminallar soni esa 432,2 mingtadan 430,2 mingtani tashkil etgan [28]. Bankomat va infokiosklar soni shu davrda 19,3 mingtadan 38,1 mingtaga koʻpaygan. Boshqacha aytganda, uch yil davomida banklar investitsiyasi naqd pul berish qurilmalari tarmogʻini kengaytirish orqali mijozlarga xizmat koʻrsatish imkoniyatlarini oshirishga ham yoʻnaltirilgan.

Nisbiy koʻrsatkichlar tizim rivojlanishining oʻzaro bogʻliq tendensiyalarini ochib beradi. Bir tomondan, foydalanish intensivligi oshmoqda: bitta kartaga toʻgʻri keladigan oʻrtacha oylik terminal tushumi 2024-yildagi 439 ming soʻmdan 2026-yilda 731 ming soʻmga, bitta terminalga toʻgʻri keladigan tushum esa 63,9 mln soʻmdan 122,0 mln soʻmga yetdi. Shu bilan birga, bitta terminalga toʻgʻri keladigan kartalar soni 145 tadan 167 taga koʻpaydi, bu terminallardan foydalanish samaradorligini yanada oshirish imkoniyatlarini koʻrsatadi. Bankomatlar

¹ Manba: [3, 4] maʼlumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

² Manba: [3, 4] maʼlumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

bo'yicha esa ijobiy tendensiya kuzatildi: bitta qurilmaga to'g'ri keladigan kartalar soni 2 073 tadan 1 611 taga kamaydi, natijada mijozlarga xizmat ko'rsatish infratuzilmasining qamrovi kengaydi (2-jadval).

2-jadval. Karta xizmatlarining nisbiy samaradorlik ko'rsatkichlari³

Ko'rsatkich	2024-yil	2025-yil	2026-yil, 7 oy
Bitta terminalga to'g'ri keladigan kartalar, dona	145	158	167
Bitta bankomat (infokiosk)ga to'g'ri keladigan kartalar, dona	2 073	1 703	1 611
Bitta kartaga o'rtacha oylik terminal tushumi, ming so'm	439	562	731
Bitta terminalga o'rtacha oylik tushum, mln so'm	63,9	89,0	122,0

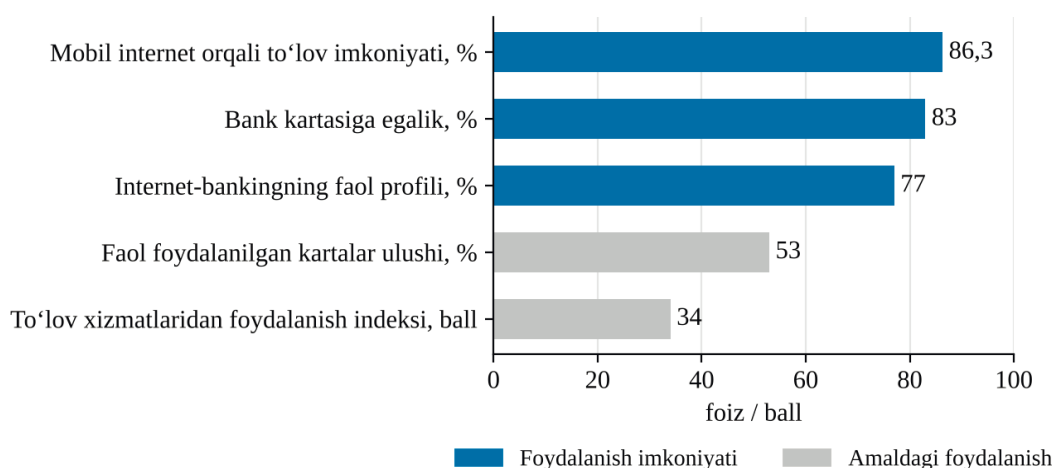
2025-yilda kartalar soni 10,1 foizga, terminal tushumi esa 40,9 foizga o'sgani sababli tushumning kartalar soniga nisbatan o'sish koeffitsiyenti 4,0 ni tashkil etdi. Aylanma o'sishining asosiy manbai yangi kartalar emas, mavjud kartalardan foydalanish chastotasi va o'rtacha chek summasining ortishidir. Shu bilan birga, naqd pulga talab ham pasaymayapti: 2026-yilning birinchi choragida bank kassalari va bankomatlardan berilgan naqd pul hajmi 2025-yilning mos davriga nisbatan 32 trln so'mga yoki 24 foizga oshgan [6].

2026-yil 1-iyul holatiga muomaladagi 74,6 mln kartaning 48,8 foizi besh bank hissasiga to'g'ri keldi (3-jadval).

3-jadval. Muomaladagi kartalar soni bo'yicha besh yirik emitent, 2026-yil 1-iyul holatiga⁴

Bank	Kartalar soni, mln dona	Bozordagi ulushi, %
Xalq banki	12,0	16,1
Uzum Bank	7,0	9,4
Agrobank	6,8	9,1
Ipoteka-bank	5,6	7,5
Hamkorbank	5,0	6,7
Besh bank jami (CR5)	36,4	48,8

Yetakchi beshlikda davlat ulushiga ega an'anaviy banklar bilan bir qatorda jismoniy terminal va bankomat tarmog'iga ega bo'lmagan raqamli bank ham mavjud. 2026-yil 1-fevral holatiga 5,6 mln karta chiqargan Uzum bankning o'z terminali va bankomati bo'lmagan [29], terminallar soni bo'yicha esa 59 mingdan ortiq qurilma bilan Hamkorbank yetakchilik qilgan [30]. Emissiya va ekvayring funksiyalari banklar o'rtasida ajralib bormoqda: bir guruh banklar kartani chiqaradi, boshqa guruh uni qabul qilish tarmog'ini saqlaydi. Bunday sharoitda ikki guruh o'rtasidagi daromad taqsimoti, ya'ni interchange to'lovi tizim rivojining hal qiluvchi parametriga aylanadi (2-rasm).

2-rasm. To'lov xizmatlaridan foydalanish imkoniyati va amaldagi foydalanish ko'rsatkichlari, 2025-yil⁵

3 Manba: [3, 4] ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

4 Manba: [27] ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

5 Manba: [5] ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Taqqoslash uchun, jamg'arma mahsulotlaridan foydalanish 68 ball, kredit mahsulotlaridan foydalanish 47 ball olgan [5]. To'lov operatsiyalarining 69 foizi P2P o'tkazmalarga to'g'ri kelgani kartalardan pul o'tkazmalari uchun faol foydalanilayotganini, tovar va xizmatlar uchun to'lov vositasi sifatidagi imkoniyatlarini esa yanada kengaytirish uchun sharoit mavjudligini bildiradi.

Xalqaro taqqoslash bu natijalarni yanada to'liq yoritadi. Global Findex 2025 so'roviga ko'ra, 2024-yilda O'zbekiston katta yoshli aholisining 56 foizi bank yoki mobil hisobvaraqqa ega bo'lgan. Bu 2017-yildagi 34 foizga nisbatan sezilarli o'sishni anglatadi, shuningdek, jahon o'rtacha darajasiga (79 foiz) va past-o'rta daromadli mamlakatlar o'rtachasiga (75 foiz) yaqinlashish uchun imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatadi [2, 31]. So'rovga asoslangan 56 foiz bilan xizmat ko'rsatuvchilar ma'lumotiga asoslangan 83 foiz o'rtasidagi farq moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasini yanada aniq baholash imkoniyatini beradi: bu esa kartalardan faol foydalanishni rag'batlantirish va aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish ko'lamini kengaytirishga xizmat qiladi.

2026-yilning birinchi yarmida banklarning sessiyaviy antifrod tizimlari 18,1 mln shubhali operatsiyaning oldini oldi, ularning umumiy qiymati 461,9 mlrd so'mni tashkil etdi. Antivirus modullari 1,28 mln qurilmaga kirishni chekladi va 2 mln qurilmadan zararli dasturlarni olib tashladi [8] (4-jadval).

4-jadval. Antifrod tizimlari natijalari bo'yicha yetakchi banklar, 2026-yil yanvar-iyun⁶

Bank	Oldi olingan summa, mlrd so'm	Holatlar soni	Bitta holatga o'rtacha summa, ming so'm
Xalq banki	186,7	2 221 403	84,0
TBC bank	175,5	93 215	1 882,7
Uzum bank	68,1	18 022	3 778,7
O'zsanoatqurilishbank	23,7	1 733	13 675,7
Ipak Yuli bank	5,6	1 364 136	4,1
Barcha banklar	461,9	18,1 mln	25,5

Oldi olingan summaning 93,2 foizi uch bank hissasiga to'g'ri keladi, bitta holatga to'g'ri keladigan o'rtacha summa esa 4,1 ming so'mdan 13,7 mln so'mgacha farq qiladi. Bunday tafovut banklarda xavf darajasini baholash mezonlari va cheklash chegaralarini yanada takomillashtirish imkoniyati mavjudligini ko'rsatadi: ayrim tizimlar kam summali operatsiyalarni ham samarali aniqlab, ularning oldini oladi, boshqalari esa yirik summali shubhali operatsiyalarga ustuvor e'tibor qaratadi. Birinchi holatda nazorat mexanizmlarini takomillashtirish orqali halol mijozlar to'lovlarining uzluksizligini ta'minlash, ikkinchi holatda esa mayda summali firibgarliklarni aniqlash imkoniyatlarini kengaytirish mumkin.

Huquqni muhofaza qilish organlari ma'lumotlari ham amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar ko'lamini ko'rsatadi. 2026-yilning dastlabki besh oyida 1,72 trln so'mlik mablag'ning noqonuniy olib chiqilishiga chek qo'yilgan, jinoiy faoliyatga aloqador 10,25 mingta bank kartasi bloklangan; keng tarqalgan usullar orasida zararli dasturlar 38 foizni tashkil etgan [7]. Global miqyosda 2024-yilda firibgarlik zarari karta aylanmasining har 100 dollariga taxminan 6,4 sentni tashkil etgan [1]. O'zbekiston bo'yicha karta firibgarligidan haqiqiy yo'qotishlarning shunga o'xshash yig'ma ko'rsatkichini ochiq manbalarda muntazam e'lon qilish amaliyotini rivojlantirish banklar o'rtasida ham, xalqaro miqyosda ham taqqoslash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Mexanizmning mantiqi quyidagicha. Emissiya bloki bozorning to'yingan tomonida miqdordan sifatga o'tishni ta'minlaydi. Qabul qilish bloki bozorning ortda qolgan tomonini kengaytiradi; aynan shu blok ikki tomonlama bozor nazariyasiga ko'ra eng katta qo'shimcha samara beradi. To'lov tarkibi bloki kartaning asosiy vazifasini pul o'tkazishdan xarid uchun to'lovga o'zgartiradi. Xavfsizlik bloki esa qolgan uch blokning sharti: ishonch pasaysa, mijoz naqd pulga qaytadi (5-jadval).

6 Manba: [8] ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

5-jadval. Karta orqali xizmat ko'rsatish tizimini takomillashtirish mexanizmining bloklari⁷

Blok	Aniqlangan muammo	Takomillashtirish vositasi	Nazorat ko'rsatkichi
Emissiya va faollik	Kartalarning 47 foizi nafaol; bir kishiga 3,2 ta karta	Emitent faoliyatini faol kartalar ulushi bo'yicha baholash; nafaol kartalarni yopish tartibi	Faol kartalar ulushi, %
To'lovni qabul qilish	Bitta terminalga 167 ta karta; terminallar soni turg'un	Tabaqalashtirilgan ekvayring tariflari; QR-kod va smartfon-terminal yechimlari	Bitta terminalga to'g'ri keladigan kartalar soni
To'lov tarkibi	Operatsiyalarning 69 foizi P2P o'tkazmalar	Tovar va xizmatlar uchun to'lovni rag'batlantiruvchi mahsulotlar: keshbek, bo'lib to'lash, transport va kommunal to'lovlar	Savdo to'lovlarining operatsiyalardagi ulushi, %
Xavfsizlik	Antifrod natijalari banklar kesimida keskin farq qiladi	Yagona minimal antifrod standarti; tokenizatsiya; yo'qotishlar hisobotini oshkor qilish	Aylanmaning har 100 so'miga firibgarlik zarari

Bloklarni amalga oshirish ketma-ketligi muhim. Birinchi bosqichda o'lchov tizimi yo'lga qo'yilishi lozim: Markaziy bankning oylik statistikasi faol kartalar soni va savdo to'lovlari hajmi bilan to'ldirilmaguncha boshqa choralari natijasini baholab bo'lmaydi. Ikkinchi bosqichda xavfsizlik standarti va qabul qilish tarmog'ini kengaytirish choralari parallel joriy etiladi. Uchinchi bosqichda emitentlar faoliyatini baholash mezonlari o'zgartiriladi.

Uchta riskni hisobga olish zarur. Birinchisi — nafaol kartalarni yopish ijtimoiy to'lovlar oluvchi, kartadan kam foydalanadigan aholi qatlamlariga zarar yetkazmasligi kerak; shu sababli yopishdan oldin ogohlantirish va rozilik tartibi zarur. Ikkinchisi — ekvayring tariflarini ma'muriy pasaytirish ekvayer banklarning terminal tarmog'ini saqlash rag'batini susaytirishi mumkin. Uchinchisi — antifrod mezonlarining haddan ziyod qat'iylashuvi halol to'lovlarning rad etilishini ko'paytiradi va mijoz tajribasini yomonlashtiradi. Bu risklar choralarni bosqichma-bosqich joriy etish va har bir bosqichda nazorat ko'rsatkichlarini kuzatish orqali boshqariladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot uchta asosiy xulosaga olib keldi. Birinchidan, O'zbekistonda karta emissiyasi ekstensiv o'sish bosqichini yakunlamoqda: kartalar soni uch yarim yilda 2,2 baravar oshib, 75,7 mln donaga yetdi, biroq o'sish sur'ati 2025-yilda 10,1 foizgacha sekinlashdi, kartalarning 47 foizi esa nafaol holatda qolmoqda.

Ikkinchidan, tizimning tor joyi karta egalari tomonida emas, to'lovni qabul qilish tomonida: bitta terminalga to'g'ri keladigan kartalar soni 145 tadan 167 taga, bitta terminal orqali oylik tushum esa 63,9 mln so'mdan 122,0 mln so'mga oshdi, to'lov operatsiyalarining 69 foizi P2P o'tkazmalar orqali amalga oshirilmoqda.

Uchinchidan, operatsiyalar xavfsizligi banklar kesimida notekis ta'minlangan: oldi olingan firibgarlik summasining 93,2 foizi uch bank hissasiga to'g'ri keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Nilson Report. (2026, 7-yanvar). Global card fraud losses at \$33 billion (Issue 1298). <https://nilsonreport.com/newsletters/1298/>
2. Klapper, L., Singer, D., Starita, L., & Norris, A. (2025). The Global Findex Database 2025: Connectivity and financial inclusion in the digital economy. World Bank. <https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex>
3. Kursiv Uzbekistan. (2026, 9-fevral). O'zbekistonda bank kartalari soni 68 milliondan oshdi. <https://uz.kursiv.media/uz/2026-02-09/ozbekistonda-bank-kartalari-soni-68-milliondan-oshdi/>
4. Anhor.uz. (2026). Bank kartalari soni 75,7 millionga yetdi. <https://anhor.uz/uzl/yangiliklar/bank-kartalari-75-7-million>
5. Kun.uz. (2026, 20-avgust). Nearly half of Uzbekistan's bank cards go unused despite widespread access to digital payments. <https://kun.uz/en/news/2026/08/20/nearly-half-of-uzbekistans-bank-cards-go-unused-despite-widespread-access-to-digital-payments>
6. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2026). Naqd pul muomalasi sharhi: 2026-yil yanvar–mart. https://cbu.uz/upload/iblock/a92/rvmy1uw4u34nedr0usab1vvajmw9qdv/Naqd-pul-muomalasi-bo_yicha-sharh-24.04.26-_1_.pdf

7 Manba: muallif ishlanmasi.

7. Spot.uz. (2026, 16-iyun). O'zbekistonda firibgarlarning 10 mingta kartasi bloklandi va 1,72 trln so'm yechib olinishining oldi olindi. <https://www.spot.uz/oz/2026/06/16/cybersecurity/>
8. Spot.uz. (2026, 17-sentabr). O'zbekiston banklari yarim yil ichida 461 mlrd so'mlik 18 mln ta firibgarlik operatsiyasining oldini oldi. <https://www.spot.uz/oz/2026/09/17/banks/>
9. Baxter, W. F. (1983). Bank interchange of transactional paper: Legal and economic perspectives. *The Journal of Law and Economics*, 26(3), 541–588.
10. Rochet, J.-C., & Tirole, J. (2002). Cooperation among competitors: Some economics of payment card associations. *The RAND Journal of Economics*, 33(4), 549–570.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 10/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>